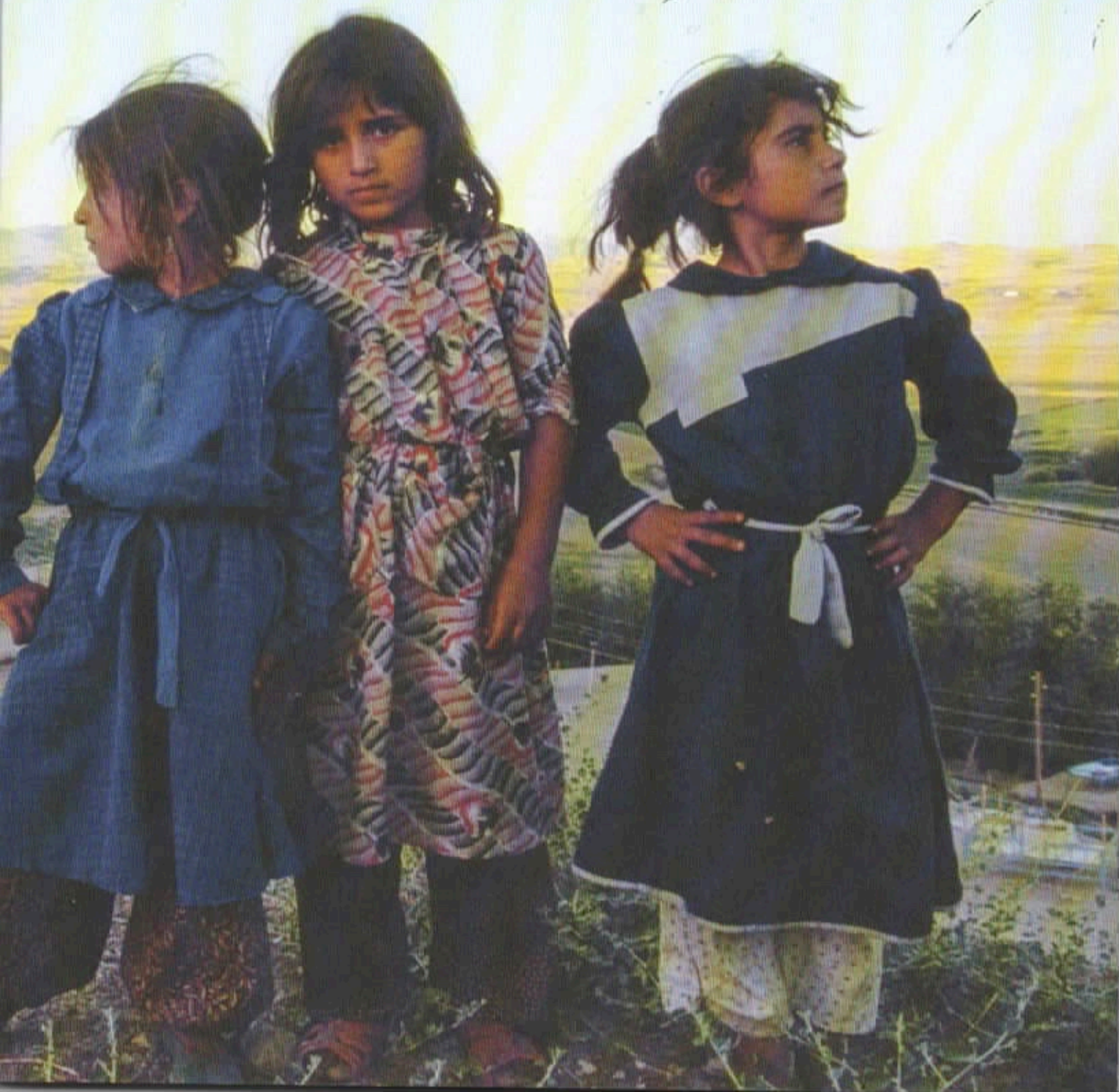

Nr 1
2023
89 kr

Balder.

FRIHET-JÄMLIKHET-SOLIDARITET

Katarina Bjärvall
Kurdisk dagbok
Trettiofem år före jordbävningen

»Sommaren var het, som somrar alltid är i Kurdistan. Jag minns landskapet utanför bussfönstret ligga utbrett som en ljusbrun kamelhårspelt. Bortom det vidsträckta slättlandet höjde sig kala berg mot en vitglödgad himmel. Ur bussens högtalare kved smörsångaren Ibrahim Tatlises fram nasala sommarhits medan bussvärderna serverade te och stänkte citrondoftande antiseptisk parfym på oss. I vägkanten stora gråblå tistlar, åsnor, en enstaka kamel och herdar med färflöckar. Och soldater, ständigt dessa soldater.«

Gång på gång ser jag klippet som visar hur bostadshuset rasar i Sanliurfa i Turkiet. En putsad sjuvåningsbyggnad i två nyanser av rosa. I gatuplanet en biluthyrningsfirma och en närbutik, under balkongerna biltrafik som strömmar förbi, i förgrunden vinterkala träd. Så plötsligt: Husets bottenplan ger vika, våningarna ovanför faller som en trave tallrikar och hela byggnaden upplöses i ett moln av damm.

Plötsligt, skriver jag, men eftersom flera personer filmar kan det inte vara oväntat. Ett efterskalv har just skakat Sanliurfa. De som bodde i huset har sannolikt hunnit lämna sina lägenheter.

Tiotusentals andra människor i Turkiet och Syrien hann inte det. De föll under kraften av raserad betong. Krossades eller kvävdes till döds. Och miljoner förlorade sina hem, som invånarna i det rosa huset.

Sanliurfa – uttalat Sjanliurfa eller oftast bara Urfa – är en stad i den sydöstra delen av Turkiet, femton mil från epicentrum för det största skälvet. Och en av de platser dit jag reste sommaren 1988.

Sommaren var het, som somrar alltid är i Kurdistan. Jag minns landskapet utanför bussfönstret ligga utbrett som en ljusbrun kamelhårspelt. Bortom det vidsträckta slättlandet höjde sig kala berg mot en vitglödgad himmel. Ur bussens högtalare kved smörsångaren Ibrahim Tatlises fram nasala sommarhits medan bussvärderna ser-

verade te och stänkte citrondoftande antiseptisk parfym på oss. I vägkanten stora gråblå tistlar, åsnor, en enstaka kamel och herdar med färflöckar. Och soldater, ständigt dessa soldater.

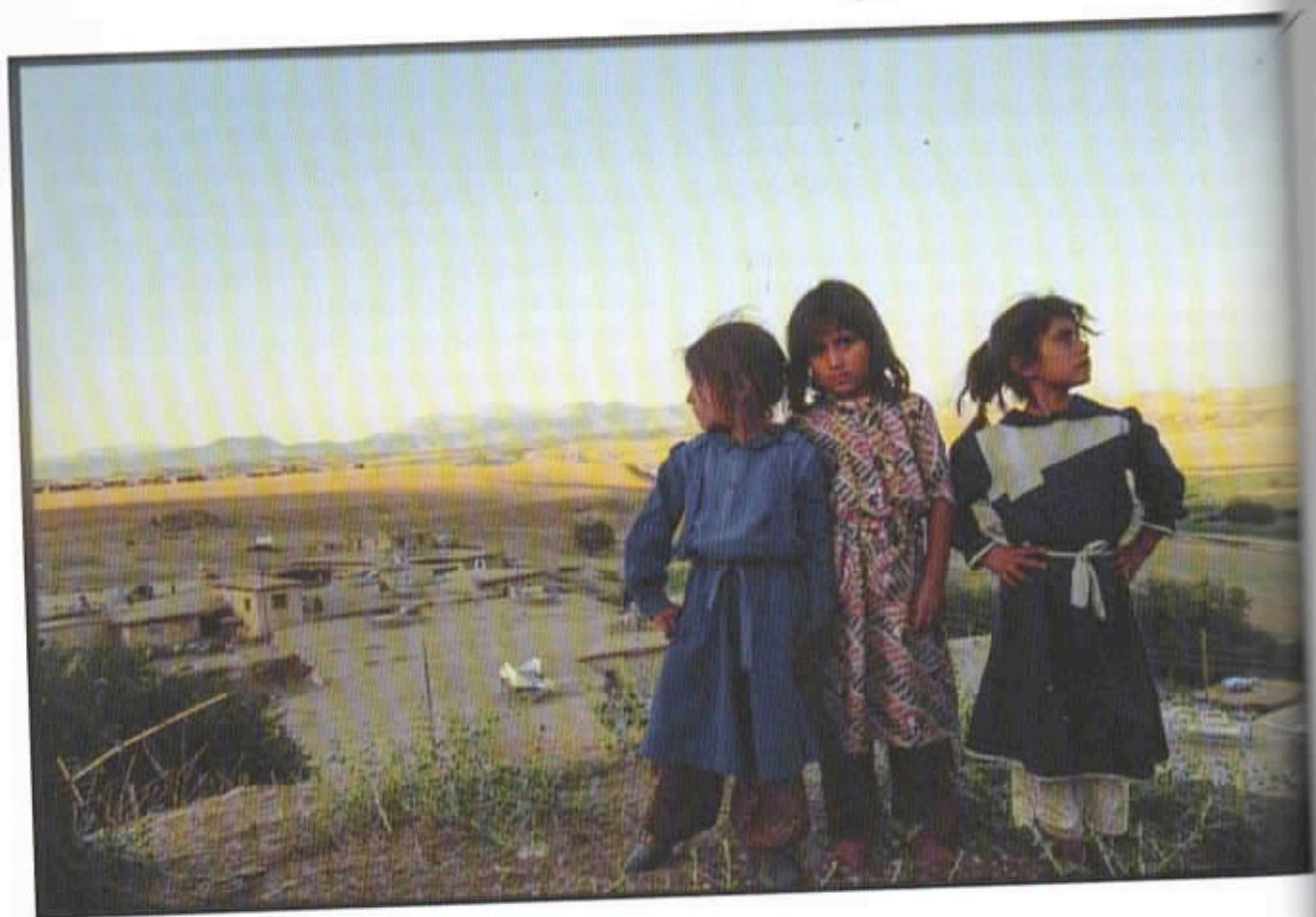
Jag och mina vänner Malin, Karin och Ulle hade liftat från Stockholm till Istanbul och därifrån tagit bussen vidare österut, först längs den frodiga Svarta havskusten, ända till den sovjetiska gränsen, och därifrån söderut, ner i hettan.

Vi ville till närmaste krig och det fanns i Kurdistan – så sa vi till någon, självironiskt naturligtvis, men med ett uns av sanning. Vi var strax över tjugo, äventyrslystna, rebelliska och ofattbart naiva.

Ur min dagbok den 4 juli 1988:

Ett sådant här landskap har jag inte sett tidigare, inte ens på bild. Jag tycker om det för att det är så storslaget, för att vi kan färdas genom det en hel dag eller en hel natt. För att det inte är någon liten nationalpark, inramad på kartan och försvarad av människor utan just för att det är starkare än människorna.

Ja, starkare än människorna, det blir tydligt den där februaridagen 35 år senare. Men det var inte landskapet som grep hårdast tag i mig, det var folket och deras stolthet. Vidare ur dagboken:

I byn Kepo nâra Kurdîstanî stôrta stad Diyarbakir.

Bussen stannar och människor stiger på.

– Salam aleikum.

En familj. Kvinnan bär en gråtande pojke i tioårs-åldern, han måste vara sjuk. Hon är mycket vacker. Håret är svart, rakt och mittbenat under en orange huvudduk ihoptvinnad med en lila i ett turbanartat arrangemang. Kläder i rosa, guld och orange, kofta, kjol, blus och vida byxor. I denna hetta. Hon tittar på oss och ler, ett leende som kommer uppfån, som om hon står långt över oss med sin stolthet.

När familjen går av bussen tar kvinnan med sig en flaska Pepsi som vi haft liggande på golvet. Ulle ser när hon tar den, och kvinnan ser att Ulle ser, och så slänger hon in den genom fönstret till oss just när bussen kör iväg.

Ja, denna stolthet.

Jag talade med alla jag hittade en språkig spång till. I handen hade jag mitt lilla engelsk-turkiska lexikon redo, men många kunde också engelska. Ofta var det killar i vår ålder, som Ahmet som vi träffade längs vägen söderut, innan vi nått fram till den region som kallas – men i Turkiet inte får kallas – Kurdistan.

Människorna där är farliga, sa han, för de är bönder på dagarna, böjda över sina plogar, och soldater på nätterna, med höjda kalasjnikovs.

Jag skrev ner det han sa eftersom det illustrerade hur den kurdiska PKK-gerillans attacker i kombination med den statliga propagandan hade fått vanliga invånare i Turkiet att känna skräck inför blotta tanken på landets sydöstra delar. Men vår resa blev ingen *battlefield holiday*. Människorna vi mötte gav oss andra insikter.

Vidare ur min dagbok från bussresan:

Vi gör middagspaus, men restaurangen stinker ruttet kött, så Malin och jag sätter oss utanför och skalar varsin gurka. En kille från byn kommer fram och pratar. Han är femton år och går ner till restaurangen varje kväll för att se om det finns några turister som han kan prata engelska med.

Han vill bli doktor. Jag har min dagbok i knäet, han lånar den och bläddrar.

– Are you a writer?

– No, but I want to be.

Jag tittar på honom och så säger jag:

– You become a doctor and I become a writer, ok?

Vi skakar hand på det.

Städerna: Erzurum, Diyarbakir, Siverek, Urfa. Vi stannade några dagar på varje plats, blev bjudna på te hos en gammal dam som bodde i en jordkula och på mat hos en familj som ägde förbjudna böcker av Bertold Brecht. Vi besökte ett sjukhus och gick på bröllopfest.

Och vi gjorde studiebesök på industrier, bland annat en tobaksfabrik. Ur dagboken:

Arbetspasset slutade just och alla kvinnorna kom väl-lande nerför trapporna, en blomlig väg med en vit skumkant av slöjor. De sorterar tobaksbladen i tre kategorier. De finaste exporteras till USA för att bli Marlboro-cigarretter som sedan exporteras tillbaka hit och säljs för 1 600 lira, lika mycket som en nioårig byggjobbare tjänar per dag. Det luktade inte tobak i fabriken, det luktade hö.

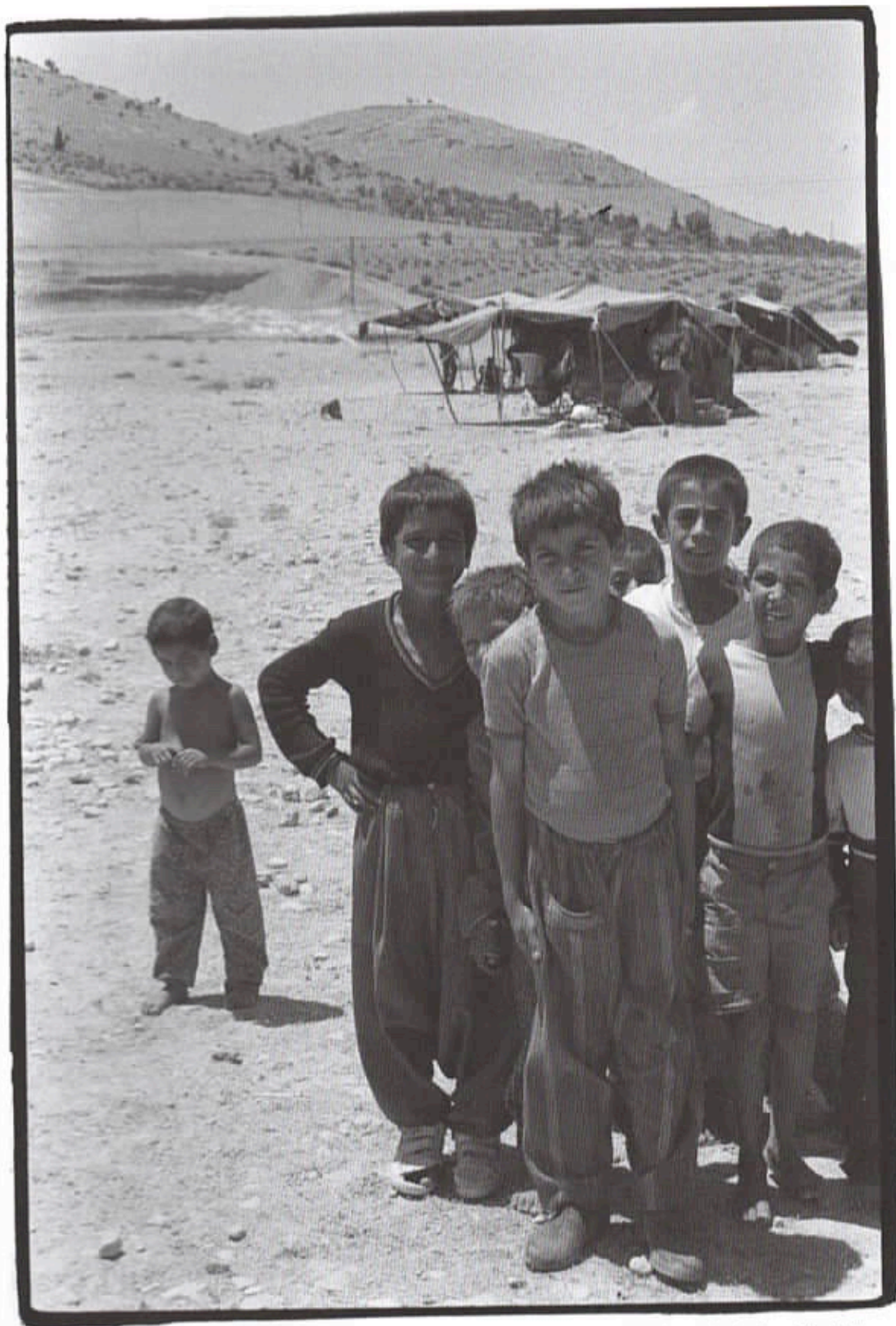
Och mellan städerna: byarna, ruttmönster i lite mörkare brunt här och där på den mjuka filten. Vi klev av bussen i en sådan by. Låga lerhus tätt intill varandra, så här på sommaren med stora sängar uppställda på taken. Hemma hos en familj vars dotter Berivan vi kände från Sverige fick vi rulla ut våra lakan i en sådan säng. Svalkande stjärnor, fladdermöss, ljud nerifrån byn – någon som gick till dasset, katter som slogs, en tupp. Och så småningom en långsam morgon när solen hävde sig upp över de där bruna bergen i fjärran. Slummer innan hettan.

Mina vänner tröttnade och vände tillbaka västerut, men jag följde med Berivan längre in i Kurdistan, till Urfa. En kväll besökte hon och jag stadens sjukhus för att hälsa på en inlagd släkting. Ur dagboken:

Långa turkosa korridorer, dåligt upplysta av alltför glest placerade lysrör. På kortväggen i slutet av varje korridor Atatürk, sammanbitet vakande över sophinkar och drivor av cigarettfimpar. Salar med åtta sängar i varje. Brunfläckiga lakan. Alla fönster öppna mot det heta mörkret utanför.

En dag ville jag se Urfas kåkstäder, de fattigaste stadsdelarna. Berivans sväger följde med som bodyguard. *Hello Allemagne!* skrek ungarna som flockades runt mig – utlänningar här var oftast tyskar.

Barnen ville gärna bli fotograferade och de svarade villigt på mina korta frågor: Hur gammal är du, går du i skolan, vilket ämne gillar du bäst? Och vad ska du bli när du blir stor?

Utanför staden Sanliurfa, oftast kallad Urfa.

